

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Муртозоев Холмурод Ризоқулович дар мавзуи “Вижагиҳои савтӣ ва лексикӣ-семантикии ашъори намояндагони сабки хуросонии адабиёти тоҷику форс” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ)

Таърихи адабиёти тоҷику форсро, ки сабкҳои хуросонӣ, ироқӣ ва ҳиндӣ бозгаштро дорад, аз нигоҳи илми забоншиносии имрӯза таҳлилу баррасӣ намудан ва ба ин восита вижагиҳои савтӣ, лексикӣ, сабку услуб, таркиби луғавӣ ва мавқеи вомвожаҳоро дар ҳар як давраи таърихӣ муайян кардан мавзуи саривақтӣ мебошад.

Барои муайян кардани табиату вижагиҳои забонии сабки хуросонӣ таҳқиқи диссертант Муртозоев Холмурод Ризоқулович дар мавзуи “Вижагиҳои савтӣ ва лексикӣ-семантикии ашъори намояндагони сабки хуросонии адабиёти тоҷику форс” аз ҷумлаи таҳқиқоти мавзӯҳои мубрами забоншиносии имрӯзаи тоҷик мебошад.

Автореферати диссертатсия, ки бо ду забон – тоҷикӣ ва русӣ дар ҳаҷми 70 сафҳаи компютерӣ нашр шудааст, муҳтавои диссертатсияро пурра инъикос намудааст.

Автореферати диссертатсияи Муртозоев Холмурод Ризоқулович дар мавзуи “Вижагиҳои савтӣ ва лексикӣ-семантикии ашъори намояндагони сабки хуросонии адабиёти тоҷику форс” бо услуби мувофиқ ба талаботи маъмулии корҳои диссертатсионӣ китобат шуда, аз муқаддима, тавсифи умумии таҳқиқ, мундариҷаи асосии диссертатсия, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқ, номгӯи мақола ва маҷмуаҳо, ки муҳимтарин вижагиҳои диссертатсия дар онҳо бозгӯ гардидаанд ва хулосаи мухтасари диссертатсияи илмӣ бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ дарҷ гардидааст.

Боби якум “Сабки хуросонӣ ва хусусиятҳои истилоҳии он” номида шуда, дар ҳаҷор фасл таҳлилу баррасӣ шудааст. Дар ин боб ва зерфаслҳои он муҳаққиқ ба истинод аз сабкшиносону забоншиносон ва адабиётшиносони ватаниву хориҷӣ ва луғатҳои боэътимод барои кушода додани маънои луғавӣ ва истилоҳии сабк ва мавзуи сабкшиносӣ кӯшиш намуда, ба таври назаррас ин мавзӯро таҳлил намудааст. Аз ин боби автореферат маълум шуд, ки

диссертант оид ба ин, ки сабкшиносӣ заминаҳои қадимаи худро дорад, фикрҳои ҷолиб баён намуда, ақидаҳои олимони ватаниву хориҷиро дар муқоиса таҳлил карда, дар баробари он фикрҳои илмии худро баён намудааст.

Дар фасли дуюми ҳамин боб робитаи сабкшиносӣ бо услубшиносӣ баррасӣ шуда бошад, дар фасли сеюм диссертант муҳимтарин вижагиҳои забони адабии порсии дарӣ-тоҷикиро дар замони рушди сабки хуросонӣ таҳқиқ намуда, ба маврид зикр кардааст, ки яке аз "... вижагии забони адабии тоҷикӣ дар замони рушди сабки хуросонӣ ин аст, ки таркиби луғавии забони тоҷикӣ барои баён ё эҷоди осори бадеӣ мусоидат мекард" (авт., с. 10). Маҳз дар ҳамин давра аз забони гуфтугӯӣ ва забонҳои гурӯҳи форсии миёна ба забони адабии тоҷикӣ ва услуби бадеӣ ворид шудани баъзе вожаҳоро зикр карда, бо овардани намунаҳои шеъри хуросонӣ фикри худро собит кардааст.

Дар фасли чоруми боби якум диссертант заминаҳои аввалини адабию лингвистии сабки хуросониро таҳқиқ намуда, нахустин порашеърҳои тоҷикиро, ки ба Баҳроми Гӯри Сосонӣ нисбат медиҳанд, инчунин шеъри мардуми Балх ва аввалин шоирони порсигӯӣ, аз қабили Абулянбағиро таҳлили лингвистӣ намуда, доир ба мавқеи "золи аҷамӣ" таваккуф намуда, дар сабки хуросонӣ дар истеъмол будани онро зикр кардааст.

Боби дуюми диссертатсия "Вижагиҳои савтӣ (фонетикӣ)-и ашъори намояндагони сабки хуросонӣ" ном дошта, дар ду фаслу зерфаслҳо масъалаи мазкур таҳлил шудааст. Дар ин боб диссертант ба ҳодисаҳои фонетикӣ танаввуи фонемаҳо дар вожаҳо, ҳодисаи монандшавӣ дар занҷираи гуфтор, ҳодисаҳои савтии таҳфиф, коҳишу афзоиш ва ҷойивазкунии вожаҳо дар ашъори намояндагони сабки хуросонӣ диққати махсус зоҳир намуда, дар таҳқиқи ин масоил ба муваффақият ноил гаштааст.

Дар ҳамин боб оид ба ҳодисаи афзоиши "алиф" (авт., 15-16) дар аввал, мобайн ва охири вожаҳо, ки шоирони сабки хуросонӣ корбаст намудаанд, дар асоси таҷриба намудан ба таҳқиқоту асарҳои илмӣ ва муқаддимаи луғатҳои тафсирии тоҷику форс андеша ронда, дар байти зерин ба вазифаи нидо (меҳтаро, Бағдодо), дуо (бодо) ва алифи зоид (Худо-ё)-ро собит намудааст:

Меҳтаро, бор Худоё, малики Бағдодо,

Садаи сию якум бар ту муборак бодо! (авт., с. 16)

Боби сеюми диссертатсияи Муртозоев Холмурод Ризоқулович ба баррасии "Вижагиҳои луғавию маъноии ашъори намояндагони сабки

хуросонӣ” бахшида шудааст. Диссертант дар фаслу зерфааслҳои ин боб бунёди вожағони ашъори намояндағони сабки хуросонӣ, мавқеи вожаҳои аслии тоҷикӣ дар шеъри хуросонӣ, вижағиҳои маъноии вожаҳои портӣ ва суғдӣ ашъори шоирони сабки хуросонӣ, ҳамчунин мавқеи вомвожаҳои арабӣ, юнонӣ, ҳиндӣ, туркиро бо таъя намудан бо луғоти бозътимод бо диди хос таҳлил намудааст. Дар ҳамин фасл вожаҳои портиву суғдӣ ва вомвожаҳои дигарро, ки дар осори мавриди назар хусусиятҳои сермаъноӣ дошта, барои ғанӣ шудани таркиби категорияҳои луғавии забони тоҷикӣ мусоидат менамоянд ва ба ин восита таъсири шеъри хуросониро афзун кардаанд, махсусан зикр намудааст. Масалан, дар мавриди вожаи *замин* чунин андешаронӣ кардааст: “Вожаи *замин* дар осори шоирони мавриди назар хусусияти сермаъноӣ пайдо кардааст ва он муодили *кишвар ё ватан* ҳам мебошад....”:

Ва пас гуфтам, *замини* мост Эрон,

Ки беш аз мардумонаш порсидон” (авт., с. 18).

Фасли сеюми боби сеюми диссертатсияи номбурда “Категорияҳои луғавӣ дар забони ашъори намояндағони сабки хуросонӣ” ном дошта, дар се зерфаасл баррасӣ шудааст. Диссертант дар ин фасл муродифоту мутағозд ва ҳамгунаву вожаҳои сермаъноӣ ашъори намояндағони сабки хуросониро таҳлил намуда, бо овардани байтҳои зиёде афкори худро собит намудааст.

Бояд зикр намуд, ки он чи аз ин автореферат, ки фишурдаи диссертатсияи илмии Муртозоев Холмурод Ризоқулович мебошад, маълум мешавад, бори нахуст дар забоншиносии тоҷикӣ ба таври васеъ чандин масоили забоншиносии ашъори намояндағони сабки хуросонӣ таҳқиқ шуда, дар хулосаи автореферат чамъбасти афкори илмии диссертант дар 12 банд оварда шудааст.

Дар автореферат баробари муваффақиятҳо баъзе ғалатҳо ба чашм мерасанд, ки ба фикри мо, ислоҳи онҳо боиси беҳтар шудани сифати кор хоҳад буд:

1. Дар автореферат ҳангоми истинод ба афкор ва номи муҳаққиқон иштибоҳ ба назар мерасад (Мисбоҳиддини 2006, с. 9) (афт., с. 8).

2. Муҳаққиқ исми “Номхост”-ро бо ибораи “ном хост(ан)” омофон гуфтааст (авт., с. 25), ки ба фикри мо омоформ мебошад.

3. Дар баъзе маврид вожаҳо, хусусан исмҳои хос мувофиқи имлои имрӯза навишта нашудааст, яъне муаллиф садоноки “ӯ”-ро бемаврид истифода бурдааст: Абӯшақури Балхӣ (авт., с. 4, 5).

4. Дар автореферат пас аз баррасии вомвожаҳои туркӣ диссертант чанд вожаро аз забонҳои оромиву суриёни зикр кардааст. Аммо инро бо фасл ё зерфасли алоҳида ҷудо накардааст. Ба фикри мо, вомвожаҳои оромиву суриёниро ҳам дар фасли алоҳида таҳлил намудан беҳтар буд.

Бояд қайд намуд, ки камбудҳои зикршуда ба ҳеҷ вазҳ арзиши илмӣ таҳқиқи анҷомдодаи унвонҷӯро кам карда наметавонанд, зеро дар муқоисаи дастовардҳои диссертант ин ғалатҳо ислоҳшавандаанд. Автореферати диссертатсияи Муртозоев Холмурод Ризоқулович дар мавзӯи “Вижагиҳои савтӣ ва лексикӣ-семантикии ашъори намояндагони сабки хӯросонии адабиёти тоҷику форс” муҳтавои диссертатсияро инъикос менамояд ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори фалсафа (PhD) – доктор аз рӯи ихтисоси 6D020500 – Филология (6D020502 – Забони тоҷикӣ) мебошад.

Муқарриз, декани факултети филологияи тоҷики

ДДБ ба номи Носири Хусрав,

номзади илми филология:

Назаров Меҳрубон Ниёзмадович

Имзои номзади илми филология,

Назаров Меҳрубон Ниёзмадовичро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳои Донишгоҳи давлатии

Бохтар ба номи Носири Хусрав

Шуқурзод Ҷ.А.

Нишонӣ: ш.Бохтар, кӯчаи Айни, 67

Донишгоҳи давлатии Бохтар

ба номи Носири Хусрав

Тел.: (83222) 2-45-20; 2-22-53

E-mail: ktsu78@mail.ru, web-сайт: www.ktsu.edu.tj

«30» 08 с. 2022.